

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Олег ДАНИЛЬЯН

*доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна
odana@i.ua*

Юрій КАЛИНОВСЬКИЙ

*доктор філософських наук, професор,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна
kalina_uu@ukr.net*

МИР ЯК БАЗОВА ЦІННІСТЬ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

Ціннісна палітра людського буття характеризується різноманітністю форм та особливостями змістовного наповнення аксіологем, які визнаються базовими в тій або іншій спільноті. Плюралістичність ціннісних детермінант людського існування обумовлена культурно-історичним розвитком народів та держав. Разом з тим, існує низка цінностей духовного характеру, які мають загальнолюдський характер (при всіх відмінностях їх змістовного наповнення). До таких аксіологічних основ людського буття можна віднести: свободу, рівність, справедливість, безпеку, мир, права людини тощо. В умовах глобальної турбулентності та локальних війн особливої значущості набувають цінності миру та безпеки як для окремої людини, так і для суспільств й держав.

Усвідомлення важливості миру як імперативної умови людського буття безпосередньо пов'язане з розвитком гуманізму та гуманістичної свідомості, яка передбачає використання ненасильницьких засобів під час вирішення будь-яких конфліктів і на міжособистісному, і на міждержавному рівнях.

С. Франк убачав корені справжнього гуманізму в ідеї боголюдськості, котра протягом п'ятнадцяти століть «виховувала самосвідомість людини як особистості», вчила людину усвідомлювати в самій собі певне вище, абсолютно-ціннісне начало, завдяки якому вона протистоїть світу як особлива інстанція й має творчо визначити і вдосконалювати життя; вона

виховала в людині вперше те, що можна назвати в загальному розумінні «гуманістичною свідомістю» [1, с. 81].

Стрижневою цінністю гуманістичного світогляду є мир, реалізація якої у практичній площині має призвести до напрацювання форм безконфліктного існування людських спільнот.

Продовжуючи вищеозначені роздуми, І. Бех визначає низку базових пріоритетів мирного співіснування людства:

- найвища цінність цивілізації – людина;
- загальнолюдські цінності – свобода і права людини;
- першочергова умова мирного співіснування і недопущення збройних конфліктів – толерантне ставлення до прав та інтересів усіх народів і націй;
- універсальні принципи вселюдських стосунків – гуманізм і справедливість;
- гарантія стабільного і мирного існування на всій Землі – нетерпиме ставлення до порушень прав і свобод людини й народів, де б це не було [2, с. 18].

Розумінню миру як базової цінності людського буття було приділено низку праць відомих філософів. Зокрема, І. Кант у трактаті «До вічного миру», підкреслював, що війна – це зло, вона здатна варварськими спустошеннями знищити усі досягнуті успіхи культури. Війна важким тягарем лягає на плечі народу і її наслідки жахливі, вони призводять до розорення кожної держав [3, с. 17].

Схожі з кантівськими ідеї висловлює і Й. Фіхте. Німецький мислитель виступає активним противником війни, насильницького втручання у державне будівництво інших держав. Й. Фіхте, як і І. Кант, вважав, що постійні армії повинні повністю зникнути з часом, оскільки вони загрожують війною, а їх створення, утримання і збільшення часто само по собі виявлялося причиною війн [4, с. 194-195].

На думку Г. Гегеля, війна є важливим чинником збереження суверенітету держави, вона вимагає жертв і передусім високої організованості й дисципліни, порядку і слухняності та відмови від власного мислення й розмірковувань [5, с. 363]. З іншого боку, у війні, яка є законною, справедливою, Г. Гегель вимагає проявляти рішучість. І «...хоча право на життя є священним, – заявляє Г. Гегель, – і все таки доводиться від нього відмовлятися, якщо цього вимагає держава від своїх громадян. Право держави – вище права окремої людини» [5, с. 394]. Отже, війна, на думку мислителя, є невід'ємним атрибутом суспільства і держави, і несе руйнування, втрати цінностей і людські жертви. Вона не

може бути усунута через діалектичні суперечності, що існують у суспільстві. «Оскільки держава справді існує, – підкреслює Гегель, – вона повинна мати реальну можливість вести війну, і тому повинна володіти усім необхідним для цього» [5, с. 464]. Г. Гегель – прихильник сильної держави, яка здатна захистити себе від агресії інших держав. «Вища честь для народу, – говорить мислитель, – полягає у тому, щоб створити державу і бути незалежним» [5, с. 479].

У подальшому проблематика збереження миру, розкриття його глобальної значущості була репрезентована у концепції А. Швейцера, яка має назву «Етика благоговіння перед життям». Вона базується на таких теоретичних положеннях:

1. Абстрактна ідея миру має бути замінена реальним миром, повним життя.

2. Про світ людина знає лише те, що все існуюче, є проявом волі до життя. До цього світу людина має як пасивне, так і активне відношення. Як істота, яка пасивно ставиться до світу, вона приходиться до душевного зв'язку з ним через упокорювання. Як істота, що активно ставиться до світу, вона приходиться до духовного зв'язку з ним завдяки тому, що не живе для себе самої, а відчуває себе одним цілим з усім життям, яке знаходиться у сфері її впливу.

3. Почавши думати про таємницю свого життя і про зв'язки, що сполучають його з життям, людина вже не може ставитись до свого життя і життя, яке оточує її, не інакше, як відповідно до принципу «Благоговіння перед життям», і цей принцип не може не виявитись в етичному світі і життєствердженні, яке проявляється в її діях. Людина повинна, за А. Швейцером, не просто жити, а по-справжньому випробовувати життя.

4. Для людини, по-справжньому етичної, життя священне, навіть те, яке знаходиться на нижньому щаблі шкали цінностей. Цінність того чи іншого життя розрізняється лише у кожному конкретному випадку, під тиском необхідності, наприклад, коли людині належить вирішити, яким з двох життів вона повинна пожертвувати, щоб зберегти інше [6, с. 141-142].

Можна констатувати, що «Етика благоговіння перед життям» є уособленням миролюбства, яскравим маніфестом гуманістичного світогляду, спрямованого на збереження всіх форм життя.

Як стверджують фахівці, етика благоговіння перед життям – це глибока повага до життя. Вона передає сутність етичного точніше, ніж співчуття або навіть любов, тому що поєднує самовдосконалення з самозреченням і стверджує найвищу відповідальність. А. Швейцер підкреслює релігійний характер свого світогляду, взаємодію християнської

моральності й раціоналістичного способу осмислення світу. «Благоговіння перед життям» відноситься і до духовних, і до природних явищ. Етичні погляди А. Швейцера мають глибокий гуманістичний зміст. Висунувши на перше місце принцип гуманності по відношенню до навколишнього середовища, А. Швейцер закликає людей до духовних і моральних ідеалів [7, с. 55].

Цінність миролюбства А. Швейцер утверджував не тільки у своїй науковій діяльності, а й займав активну громадянську позицію щодо питань збереження миру, порушення права людини на життя.

Зокрема, він активно виступав за мир, всіма силами і авторитетом протидіяв війні, зокрема засуджував ядерну війну. В день бомбардування Хіросіми він сказав своїй співробітниці Матильді Коттман: «Коли одною єдиною бомбою вбивають сто тисяч людей – мій обов'язок довести світу наскільки цінним є одне – єдине людське життя». Виступи А. Швейцера на захист миру одразу стали відомі в світі. Він виступав проти війни з позицій гуманізму. В книзі «Листи з Ламбарене» він, у зв'язку з початком Другої Світової Війни в Європі, наводить слова китайського мудреця Лао Цзи: «Війна – недобрий засіб, він не для шляхетного душею. Тільки коли не залишається нічого іншого, він береться за меч... Спокій і мир для нього найвище благо...» [8, с. 49].

Отже, мир є однією з базових загальнолюдських цінностей, яка потребує постійного захисту задля збереження життя на Землі. Мета миру як загальнолюдської цінності полягає у задоволенні всезагальної потреби безпеки та відсутності загрози життю. Мир базується на невійськовій зовнішній політиці між державами, врахуванні національних інтересів кожної з сторін, а також на договорах або інших документах, що підписуються між сторонами. Відсутність миру виключає суспільну і особисту безпеку [9, с. 133].

Таким чином, будь-яка війна актуалізує цінність миру та потребує від людства напрацювання більш дієвих засобів й форм безпечного існування. Принцип ненасильства у взаємодії між народами має стати ключовим, адже саме він забезпечує збереження миру як умови прогресу людства. Будь-яка війна є проявом варварства, яке руйнує гуманістичні основи людської цивілізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фоменко А.М. Виміри гуманізму: історико-філософський аналіз. *Вісник Національного авіаційного університету. Сер.: Філософія. Культурологія.* 2011. № 1. С. 80-84.
2. Бех І. Виховання у дітей миролюбства. *Початкова школа.* 1999. № 8. С. 17-20.

3. Кант И. К вечному миру. Сочинения: в 6-тит. [под общ. ред. В. Ф. Асмуса и др.]. Москва: Мысль, 1996. Т. 6. 743 с.
4. Фихте И. Г. К вечному миру. Философский проект Иммануила Канта 1796. Трактаты о вечном мире; предисл. Ф. В. Константинова; вводная ст. и прим. И. С. Андреевой. Москва: Соцэкгиз, 1963. С. 193-202.
5. Гегель Г. В. Ф. Философия права. Пер. с нем.; ред. и сост. Д. А. Керимов и В. С. Нерсисянц. Москва: Мысль, 1990. 534 с.
6. Вітюк І., Муравицький В. Концепт благоговіння перед життям А. Швейцара у розрізі екологічної етики Церкви АСД. *Енергоефективність та екологічно прийнятне енергозабезпечення з позицій християнської відповідальності за створіння*. Матеріали міжнародного наукового семінару (Ужгород, 10-13 лютого 2010 р.). Ужгород, 2010. С. 142-146.
7. Кисельов М. М., Канак Ф. М. Національне буття серед екологічних реалій. Київ: Тандем, 2000. 320 с.
8. Матюхіна О. А. Життя як найвища цінність буття – провідна ідея філософії Альберта Швейцера. *Вісник Національного авіаційного університету. Сер.: Філософія. Культурологія*. 2013. № 2. С. 47-51.
9. Нікітенко В. О. Загальнолюдські цінності як геоцінності планетарного масштабу: антропологічні виміри. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2013. Вип. 55. С. 131-138.

Андрій ГРИЦЕНКО

*доктор економічних наук, професор, академік НАН України
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
Київ, Україна
agrytsenko@ief.org.ua*

МИР ЯК БАЗОВА ЦІННІСТЬ У ЗМІНІ СВІТОВИХ ПОРЯДКІВ

Мир завжди виступав базовою цінністю, якій віддавали перевагу після негараздів війни. Він ставав основою розвитку і процвітання після зміни світових порядків. Наприкінці 2021 року вийшла книга Роя Даліо, що присвячена зміні світових порядків [7]. Вона стала міжнародним бестселером і широко обговорюється фахівцями і міжнародною науковою, політичною і бізнесовою спільнотою (включаючи Г.Кісінджера – колишнього Держсекретаря США, директорів ряду провідних дослідницьких установ, керівників великих компаній) [8].

На основі узагальнення великої статистичної інформації (що стосується таких критеріїв, як розвиток освіти, інновацій та технологій, конкурентоздатність країн на світових ринках, обсяги виробництва, частка у світовій торгівлі, військова потужність, потужність фінансового центру на ринках капіталів, сила валюти у якості резервної) було виділено, починаючи з середини другого тисячоліття, великі цикли, тривалістю 250 років з перехідними періодами у 10-20 років.